

رنگ شهر آشوب از رنگ‌های بسیار قدیمی موسیقی ملی ایران است که در حقیقت خود به‌عنوان یک دستگاه کامل شور ضربی (شور و متعلقات آن: ابوعطا، بیات‌ترک، افشاری و دشتی) می‌تواند محسوب شود.

چنین به نظر می‌رسد که این قطعه ساخته‌ی یک استاد نبوده بلکه تکه‌های آن به‌وسیله‌ی استادان مختلف ساخته و جمع‌آوری شده و به‌هر حال به‌صورت حاضر به دست ما رسیده است.

ناگفته نماند که این رنگ تنها متعلق به دستگاه شور نبوده بلکه دستگاه‌های دیگر موسیقی ما نیز رنگی به همین نام دارند که بیشتر اقتباس و الهام از رنگ شهر آشوب شور است.

به‌طور کلی رنگ برای رقص ساخته و تنظیم می‌شده و معمولاً در آخر یک برنامه‌ی موسیقی اجرا می‌شده و توأم با رقص بوده است و هر تکه از آن دارای حرکات (فیگورهای) خاصی که توسط استادان فن تنظیم و تعلیم داده می‌شده مطابقت کامل با ملودی‌های رنگ داشته است. متأسفانه کسانی که با این فیگورها آشنایی داشته‌اند، یا در گذشته‌اند و یا آنها را به دست فراموشی سپرده‌اند.

مبحث رقص در موسیقی سنتی و محلی ایران خود مقوله‌ی مهم و جداگانه‌ای است که می‌بایستی توسط پژوهشگران موسیقی ایرانی تحقیق و مطالعه و مورد بررسی دقیق قرار گرفته و رساله‌ی جامعی در مورد آن تهیه و منتشر گردد.

بعدها که رقص‌ها متروک شده و فقط موسیقی آنها که همان رنگ‌ها باشند باقی مانده‌اند، این قطعات جزئی از ردیف موسیقی ایران درآمده و بیش از آن که به جنبه‌ی حالت آنها توجه شود جنبه‌ی تکنیکی آن بیشتر مورد تأکید قرار گرفته و اغلب تکه‌های آن برای تمرین قدرت مضارب تنظیم شده‌اند. به همین علت اینجانب نیز در تنظیم این قطعه برای سنتور سعی بر آن داشتم که بیشتر مضارب‌های اصیل و پُرستور را در نوشتار آن به کار برم که در نتیجه اجباراً سرعت (متروم) آن سنگین‌تر از ریتم رنگ‌های معمول (که اغلب با ضرب نسبتاً تند اجرا می‌شوند) تنظیم شده است. فرامرز پایور

آنچه را که از موسیقی کهن و سنتی ایرانی به نسل ما رسیده، از دوره‌ی قاجاریه به بعد (حدود صد و هشتاد سال قبل) به صورت روایات معتبر و ثبت صوت و نوشتار می‌شناسیم. الحان به یادمانده و در دسترس در تقسیماتی شامل هفت دستگاه و پنج آواز منشعب از آن‌ها ردیف گردیده بود. در این تقسیمات و روایات مختلف در آخر هر دستگاه قطعاتی به نام و فرم "رنگ" منظور گردیده و به این ترتیب تثبیت شده بود: رنگ "دلگشا" در سه گاه، رنگ "نستاری" در نوا، رنگ "فرح و شهر آشوب" در همایون، رنگ "حربی و شهر آشوب" در ماهور، رنگ "اصول و شهر آشوب" در شور، رنگ "شلخو، لژگی و شهر آشوب" در چهارگاه، و رنگ "شهر آشوب" در راست پنجگاه.

همان‌گونه که پیداست "رنگ شهر آشوب" ظرفیت گسترش در چندین دستگاه را داشته و نعمات متعدد و متنوع این رنگ به آسانی در شادی عامه‌ی مردم جایگاهی معتبر یافته و شاید سبب گسترش نعمات آن گردیده است.

جمع‌آوری و تدوین سی و سه عنوان از رنگ شهر آشوب را آن هم فقط در دستگاه شور و متعلقات آن نشان‌گر دید پژوهشی و عشق به ماندگاری نعمات ملی استاد فرامرز پایور می‌توان نامید.

بیش از نیم قرن است که طیف گسترده و متنوع و مستمر آثار هنرمند ممتاز کشورمان استاد فرامرز پایور شامل ردیف دوره‌ی مقدماتی و ردیف عالی و حجم زیادی از پیش درآمدها، چهارمضارب‌ها، ترانه‌ها، رنگ‌ها، قطعات، اتود و تنظیم و بازسازی آثار بارزش هنرمندان گذشته، به صورت کتاب و نوار صوتی و سی‌دی مورد استفاده‌ی عموم هنرمندان و هنرآموزان بوده است و پوشش وسیعی از آموزش سنتور را دربر دارد.

اولین بار کتاب رنگ شهر آشوب در خرداد ۱۳۶۳ به چاپ اول رسید و اکنون در قطعی متناسب با نت‌نگاری کامپیوتری به همت آقای محمد موسوی مدیر محترم مؤسسه‌ی فرهنگی-هنری ماهور مجدداً در دسترس قرار می‌گیرد. با آرزوی سلامتی کامل و تداوم خدمات فرهنگی استاد فرامرز پایور.

ارفع اطرابی

تهران - ۱۳۸۴

فهرست

9	گلریزان و پروانه‌ی کبیر (قطعه‌ی ۱ و ۲)
11	رهاوی (قطعه‌ی ۳ و ۴)
14	زیرکش سلمک (قطعه‌ی ۵ و ۶)
17	سلمک- شهناز- رضوی (قطعه‌ی ۷ و ۸ و ۹)
22	بیات ترک و پروانه‌ی صغیر (قطعه‌ی ۱۰ و ۱۱)
24	افشاری (قطعه‌ی ۱۲ و ۱۳)
27	رقص چوپای و قرائی (قطعه‌ی ۱۴ و ۱۵ و ۱۶)
32	دشتی- دشتستانی، حاجیانی (قطعه‌ی ۱۷ و ۱۸ و ۱۹ و ۲۰ و ۲۱)
39	رنگ مات (قطعه‌ی ۲۲)
41	دستان العرب، ابوعطا، حجاز (قطعه‌ی ۲۳ و ۲۴)
45	پارمنی (قطعه‌ی ۲۵)
48	اوج ثانی (قطعه‌ی ۲۷)
50	اوج ثالث (قطعه‌ی ۲۸)
53	چرا مخمل نمی‌پوشی و فرود (قطعه‌ی ۲۹ و ۳۰)
56	هشدری (قطعه‌ی ۳۱)
57	پروانه هشدری (قطعه‌ی ۳۲)
58	خاتمه (قطعه‌ی ۳۳)